

Datum van inontvangstneming : 19/09/2018

Zaak C-507/18

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie

Datum van indiening:

2 augustus 2018

Verwijzende rechter:

Corte suprema di cassazione (Italië)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

30 mei 2018

Verzoekende partij:

NH

Verwerende partij:

Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI - Rete Lenford

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Hogere voorziening tegen het arrest in tweede aanleg (bevestiging van de veroordeling in eerste aanleg van de verzoekende partij) en verzoek om prejudiciële vragen te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie als voorwaarde voor de ontvankelijkheid van de vraag inzake de grondwettigheid aan de Corte costituzionale (grondwettelijk hof, Italië).

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

Uitlegging van de bepalingen van richtlijn 2000/78/EG in termen van: a) procesbevoegdheid van een vereniging van advocaten en b) toepasselijkheid van de antidiscriminatiewetgeving met betrekking tot arbeid en beroep op meningsuitingen.

Prejudiciële vragen

- 1) Dient artikel 9 van richtlijn 2000/78/EG aldus te worden uitgelegd dat een vereniging van advocaten, gespecialiseerd in de juridische bescherming van personen met een andere seksuele geaardheid, waarvan in de statuten is vastgelegd dat de vereniging zich ten doel stelt de cultuur en de eerbiediging van de rechten van deze personen te bevorderen, zich automatisch kan opwerpen als vertegenwoordiger van een collectief belang en als vereniging zonder winstoogmerk met de bevoegdheid om in rechte op te treden, ook met een vordering van schadevergoeding, wanneer zich feiten voordoen die voor genoemde personen als discriminerend worden beschouwd?
- 2) Dienen de artikelen 2 en 3 van richtlijn 2000/78/EG aldus te worden uitgelegd dat een meningsuiting gericht tegen homoseksuele personen, waarbij een geïnterviewde tijdens een radio-uitzending heeft verklaard dat hij nooit homoseksuele personen zou aannemen voor zijn advocatenpraktijk of daarin nooit met homoseksuele personen zou willen samenwerken, hoewel er op dat moment geen sprake was van een sollicitatieprocedure en deze ook niet was voorzien, valt onder de werkingssfeer van de door die richtlijn geboden bescherming tegen discriminatie?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, in het bijzonder de artikelen 1, 2, 3, 9, 17 en overweging 29.

Aanbeveling van de Commissie van 11 juni 2013 over gemeenschappelijke beginselen voor collectieve vorderingen tot staking en tot schadevergoeding in de lidstaten betreffende schendingen van aan het EU-recht ontleende rechten (2013/396/EU)

Aangehaalde rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie

Arrest van 10 juli 2008, Feryn, C-54/07, EU:C:2008:397, in het bijzonder punt 18

Arrest van 25 april 2013, Asociația Accept, C-81/12, EU:C:2013:275, in het bijzonder de punten 2, 25, 27, 31, 49

Arrest van 14 maart 2017, G4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, in het bijzonder de punten 37 en 38

Conclusie van advocaat-generaal Poiares Maduro in de zaak Feryn, C-54/07, EU:C:2008:155, in het bijzonder de punten 2 en 16

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Decreto legislativo 9 luglio 2003, n. 216, Attuazione della direttiva 2000/78/CE per la parità di trattamento in materia di occupazione e di condizioni di lavoro (wetsbesluit nr. 216 van 9 juli 2003 Uitvoering van richtlijn 2000/78/EG tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep; hierna: „d. lgs. nr. 216/2003”), in het bijzonder:

Artikel 1 Voorwerp

„Dit besluit voorziet in de bepalingen betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd en seksuele geaardheid, met betrekking tot werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden, en behelst de maatregelen die nodig zijn om ervoor te zorgen dat deze factoren niet tot discriminatie leiden, waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende gevolgen die dezelfde vormen van discriminatie kunnen hebben voor mannen en vrouwen”.

Artikel 2 Begrip discriminatie

„1. Voor de toepassing van dit besluit [...] wordt onder het beginsel van gelijke behandeling verstaan de afwezigheid van enige directe of indirecte discriminatie op grond van godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid. De begrippen directe of indirecte discriminatie van dit beginsel worden als volgt omschreven:

- a) er is sprake van directe discriminatie wanneer een persoon op grond van godsdienst, overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid minder gunstig wordt behandeld dan een ander in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld;
- b) er is sprake van indirecte discriminatie wanneer een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf, handelwijze, handeling of gedraging personen die een bepaalde godsdienst of ideologie aanhangen, personen met een handicap, personen van een bepaalde leeftijd of van een bepaalde seksuele geaardheid in vergelijking met andere personen bijzonder benadeelt. [...]”.

Artikel 3 Werkingsfeer

„1. Het beginsel van gelijke behandeling zonder onderscheid naar godsdienst, overtuigingen, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid is van toepassing op alle personen in de particuliere en publieke sector en is vatbaar voor juridische bescherming zoals bedoeld in artikel 4, in het bijzonder met betrekking tot de volgende gebieden:

- a) toegang tot arbeid in loondienst of als zelfstandige en tot een beroep, met inbegrip van de selectie- en aanstellingscriteria;

- b) werkgelegenheid en arbeidsvoorwaarden, met inbegrip van promoties, beloning en de voorwaarden voor ontslag;
- c) toegang tot alle vormen en alle niveaus van beroepskeuzevoorlichting, beroepsopleiding, voortgezette beroepsopleiding en omscholing, met inbegrip van praktijkervaring;
- d) lidmaatschap van of betrokkenheid bij een werkgevers- of werknemersorganisatie, of enige organisatie waarvan de leden een bepaald beroep uitoefenen, waaronder de voordelen die deze organisaties bieden. [...]”.

Artikel 5 Procesbevoegdheid

„1. Vakbonden, verenigingen en organisaties die de geschonden rechten of belangen vertegenwoordigen krachtens een volmacht, op straffe van nietigheid afgegeven bij authentieke of gewaarmerkte onderhandse akte, hebben krachtens artikel 4 procesbevoegdheid. Aldus kunnen zij, namens of ter ondersteuning van een persoon die stelt gediscrimineerd te zijn, in rechte optreden tegen de natuurlijke persoon of rechtspersoon aan wie discriminerend gedrag of een discriminerende handeling kan worden verweten.

2. De in lid 1 bedoelde personen zijn tevens bevoegd om op te treden in gevallen van collectieve discriminatie wanneer de personen die door de discriminatie zijn getroffen niet direct of onmiddellijk identificeerbaar zijn”.

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 De verzoekende partij heeft in een radio-interview verklaard dat hij geen homoseksuele personen in zijn advocatenpraktijk in dienst zou willen nemen en dat hij daarin niet met hen zou willen samenwerken. Voor dit feit is hij bij beschikking van 6 augustus 2014 veroordeeld door de Tribunale di Bergamo (rechter in eerste aanleg Bergamo, Italië) in de hoedanigheid van arbeidsgerechtigd. In deze beschikking is de gedraging van de verzoekende partij onrechtmatig verklaard, waarbij deze als discriminerend is gekwalificeerd, en is de verzoekende partij veroordeeld tot betaling van een schadevergoeding van 10 000,00 EUR. Daarnaast is gelast een deel van de beschikking in een landelijk dagblad te publiceren.
- 2 De verzoekende partij heeft tegen deze beschikking hoger beroep ingesteld bij de Corte d’appello di Brescia (rechter in tweede aanleg Brescia, Italië), die het hoger beroep bij arrest van 23 januari 2015 heeft verworpen.
- 3 Tegen dit arrest heeft verzoekende partij beroep in cassatie ingesteld.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 4 Ter onderbouwing van dit beroep in cassatie heeft de verzoekende partij negen middelen aangevoerd waarvan, in het licht van het arrest van het Hof van Justitie, uitsluitend de volgende middelen van belang zijn.
- 5 Het tweede middel betreft onjuiste toepassing van artikel 5 van d. lgs. nr. 216/2003, voor zover de verzoekende partij de procesbevoegdheid van de vereniging betwist. De vereniging bestaat uitsluitend uit advocaten en advocaat-stagiairs die gespecialiseerd zijn in de verdediging van de rechten van LGBTI, maar de advocaten en advocaat-stagiairs zijn zelf niet noodzakelijkerwijs LGBTI. Daarom kan de vereniging zich niet presenteren als draagster van het collectieve belang, waaruit volgt dat zij niet kan optreden als vertegenwoordiger van dit belang.
- 6 Het vijfde middel betreft schending of onjuiste toepassing van artikel 2, lid 1, onder a), en artikel 3, van d. lgs. nr. 216/2003, omdat de verzoekende partij zich niet heeft gepresenteerd als werkgever maar, integendeel, als gewone burger die louter een mening heeft geuit. De verklaringen van de verzoekende partij werden op een schertsende manier gebracht tijdens een radio-uitzending en zijn niet te duiden als openbare uitingen in het kader van werving. Wanneer de verzoekende partij voor deze verklaringen wordt gestraft, wordt zijn recht op vrijheid van meningsuiting, dat wordt gewaarborgd door artikel 21 van de Costituzione (grondwet), geschonden. De rechter in tweede aanleg had derhalve een verzoek om een prejudiciële beslissing aan het Hof van Justitie moeten voorleggen, maar heeft dit achterwege gelaten.
- 7 Het zesde middel werpt de vraag op van de grondwettigheid van artikel 2, onder a) en b), en artikel 3 van d. lgs. nr. 216/2003 in relatie tot artikel 21 van de grondwet, met het verzoek om prejudiciële vragen te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Unie, zodat de Corte costituzionale in staat wordt gesteld na te gaan of de meest fundamentele beginselen van het Italiaanse rechtstelsel zijn gerespecteerd.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 8 De verwijzende rechter behandelt in de eerste plaats het middel van de verzoekende partij betreffende de procesbevoegdheid van een vereniging van advocaten. Meer in het bijzonder vraagt de rechter zich af of een vereniging van advocaten die zich ten doel stelt personen met een andere seksuele geaardheid juridische bescherming te bieden, een vertegenwoordigend orgaan is in de zin van artikel 9, lid 2, van richtlijn 2000/78/EG, gezien het feit dat in haar statuten ook is opgenomen dat zij als doel heeft de cultuur van LGBTI-personen te verspreiden.
- 9 Op basis van richtlijn 2000/78/EG en van de nationale wet kunnen niet alle verenigingen optreden namens anderen of aanspraak maken op een eigen subjectieve rechtspositie, maar alleen die verenigingen die daartoe zijn

gemachtigd door diegene aan wie het subjectieve recht toekomt, of die verenigingen die er een „rechtmatig belang bij hebben dat deze richtlijn wordt nageleefd” of, volgens de terminologie van het nationale recht, die „de geschonden rechten of belangen vertegenwoordigen”.

- 10 Bij discriminatie van een hele groep die behoort tot de categorie waaraan de regelgeving bescherming tracht te bieden kan, als het niet mogelijk is om een benadeelde persoon vast te stellen, een vereniging ingevolge artikel 5, lid 2, van d. lgs. nr. 216/2003 ex lege optreden namens een onbepaalde groep, op grond van de verstrekkende belangen om discriminatie te bestrijden.
- 11 In tegenstelling tot in andere sectoren heeft de Italiaanse wetgever op het gebied van discriminatiebestrijding geen ondubbelzinnige criteria vastgesteld om verenigingen te identificeren die deze belangen kunnen vertegenwoordigen.
- 12 Een particuliere vereniging kan krachtens artikel 9 van richtlijn 2000/78/EG optreden als vertegenwoordiger en als draagster van een collectief belang waarvan zij rechtstreeks houder is indien dit belang gekwalificeerd is. De vereniging kan zich hier in rechte op beroepen wanneer het onmogelijk is om de gediscrimineerde persoon of personen individueel te bepalen en als de vereniging het collectieve belang vertegenwoordigt (zie artikel 5, lid 2, van d. lgs. nr. 216/2003). Deze vereisten worden per geval geverifieerd.
- 13 Met betrekking tot de vereniging in het onderhavige geval is het noodzakelijk om eerst na te gaan of de discriminatie als gevolg van de verklaringen van de verzoekende partij, in zoverre zij een schending van het beginsel van gelijke behandeling op het werk betreffen, de rechten heeft geschonden van een onbepaalde groep personen. In de tweede plaats moet worden onderzocht of het collectieve belang in het licht van haar statuten een belang van de vereniging is en of de bescherming daarvan tot haar institutionele doel behoort.
- 14 Voorts moet de vereniging op basis van de aanbeveling van de Europese Commissie van 11 juni 2013 (2013/396/EU) zonder winstoogmerk handelen.
- 15 De rechter in tweede aanleg heeft tevens rekening gehouden met het feit dat de vereniging volgens haar statuten „*tot doel heeft de cultuur en de eerbiediging van de rechten van LGBTI te ontwikkelen en te verspreiden*” en vastgesteld dat zij procesbevoegdheid heeft met betrekking tot de bescherming tegen discriminatie op het werk op grond van een eigen, rechtstreeks belang, alsmede dat zij zelf gerechtigd is tot schadevergoeding.
- 16 De verwijzende rechter twijfelt hier echter aan, aangezien het een vereniging van advocaten betreft en de statuten gebaseerd zijn op het bieden van juridische bijstand.
- 17 De verwijzende rechter behandelt vervolgens het middel van de verzoekende partij betreffende de toepasselijkheid van antidiscriminatiewetgeving op meningsuitingen.

- 18 Deze rechter merkt op dat zowel de Uniewetgeving als de omzetting daarvan in Italiaans recht betrekking hebben op de totstandkoming, uitvoering of beëindiging van een arbeidsverhouding en dat deze wetgeving is gericht op het streven naar een gelijke behandeling op het werk vanaf de fase van de totstandkoming, met het oog op de groei van de arbeidsparticipatie en daarmee de verbetering van de levensomstandigheden.
- 19 De antidiscriminatiebepalingen lijken ver af te staan van de vrijheid van meningsuiting en het lijkt ook niet de bedoeling om deze te beperken.
- 20 Aangezien het hier om discriminatie gaat, is het noodzakelijk twee posities te vergelijken: degenen die menen dat zij worden gediscrimineerd en diegenen die de bron zijn van de gestelde discriminatie.
- 21 In de onderhavige zaak zou het gaan om discriminatie op het moment van aanstelling.
- 22 Op basis van zowel de Uniewetgeving als de nationale wetgeving die door de verwijzende rechter wordt aangehaald, is deze rechter van oordeel dat het bestaan van een *reëel* gevaar van discriminatie een vereiste lijkt. Nu geen sprake is van individuele onderhandelingen over werk of een openbare vacature, betwijfelt deze rechter of enkele verklaringen toereikend zijn voor discriminatie. Dit zou onverenigbaar zijn met de beginselen van de rechtsstaat en de grondrechten.
- 23 In dat verband verwijst de verwijzende rechter naar de rechtspraak van het Hof van Justitie (in het bijzonder de zaken C-54/07 en C-81/12) en wijst hij erop dat het Hof enerzijds heeft verklaard dat een discriminerend aanwervingsbeleid directe discriminatie vormt, maar dat het Hof anderzijds nooit tot het oordeel is gekomen dat richtlijn 2000/78/EG een grond vormt voor het sanctioneren van het enkele uiten van een mening die, hoewel laakbaar en onaanvaardbaar, geheel niet gerelateerd is aan een discriminerende selectie van personeel, waardoor bepaalde kandidaten ervan kunnen worden weerhouden om deel te nemen aan een lopende procedure.
- 24 De verwijzende rechter merkt op dat het Hof van Justitie daarentegen de nadruk heeft gelegd op de afweging van de betrokken belangen, in het bijzonder wanneer sprake is van beperking van de rechten en vrijheden die op gelijke voet worden erkend door het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (zie zaak C-157/15).
- 25 In het licht van de bovenstaande overwegingen acht de verwijzende rechter het noodzakelijk dat het Hof van Justitie richtlijn 2000/78/EG uitlegt en zich uitspreekt over de beperkingen die daaruit voortvloeien.